

Nebojša Grubor, *Kant i zasnivanje moderne estetike: o osećaju prosuđivanja svrhovite forme lepog predmeta*, Draslar, Beograd, 2016.

Una Popović

Nedavno objavljena studija Nebojše Grubora, posvećena Kantovoj (Immanuel Kant) estetici, nesumnjivo predstavlja izvanredan događaj na našoj filozofskoj i uže estetičkoj sceni. Ova knjiga zapravo je prvo integralno estetičko istraživanje Kantove misli u našoj filozofiji: naime, iako su se mnogi naši značajni estetičari bavili Kantom i njegovim razmatranjima lepote i umetnosti, do sada ni jedno delo nije bilo u celini posvećeno isključivo Kantu. Za našu estetiku dragocene interpretacije Kanta, koje su, između ostalih, ponudili Mirko Zurovac, Milan Damjanović, Sreten Petrović, Danko Grlić i drugi, uglavnom su razmatranja iz *Kritike moći suđenja* situirali u širi kontekst problema i istorije estetike.¹ Studija Nebojše Grubora, međutim, samu Kantovu estetičku misao uzima za svoju temu, te u skladu sa tim predstavlja od sad nezaobilaznu referentnu tačku za bilo kog budućeg istraživača Kantove filozofije.

Prethodna konstatacija, sama po sebi, dovoljna je da studiju Nebojše Grubora preporuči svim čitaocima. Uprkos kompleksnosti svoje teme, ova knjiga napisana je jasno i jednostavno, uvažavajući svog čitaoca, te ona stoga može biti relevantno štivo za bilo kog estetičara, ali jednako i za bilo koga ko bi želeo da se uvede u osnove Kantove estetičke misli - budući da, kako tvrdi i sam autor, ona nema samo naučno-filozofsku, već i pedagošku svrhu (str. 7). Prema svedočenju autora, delo je nastalo i kao odgovor na podsticaje pri komunikaciji sa studentima tokom dugogodišnjeg predavačkog rada na Odeljenju za filozofiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu (str. 7); takvo poreklo i svrha ovog dela istovremeno, prema našem mišljenju, predstavljaju i njegovu posebnu vrednost.

Delo *Kant i zasnivanje moderne estetike*, međutim, neobično je koncipirano. Za razliku od uobičajenih pristupa Kantovoj estetici kod nas, ono ne pretenduje na opsežno predstavljanje svih aspekata i detalja Kantove misli. Umesto toga, Nebojša Grubor odlučio se za naučno zahtevniji, ali i fokusiraniji pristup: njegova studija ima za cilj da iznese na videlo unutrašnji karakter Kantovih razmatranja o lepom i umetnosti, a to čini izdvajanjem jedne, po mišljenju autora, centralne teme - veze osećanja i prosuđivanja lepote, odnosno obrazloženja uslova mogućnosti i konstitutivnih elemenata estetskog iskustva lepog. Odabrana ogledna tema

¹ Uporedi: Zurovac, Mirko (2005), *Tri lica lepote*, Beograd: Službeni glasnik; Grlić, Danko (1983), *Estetika*, Zagreb: Naprijed i dr.

ujedno predstavlja i ključni problem *Kritike moći sudjenja*, obrađen u njenom devetom paragrafu, o čemu svedoči i sam Kant.

Drugim rečima, Nebojša Grubor odlučio se za interpretaciju Kantove misli koja ima za cilj predstavljanje njenog konstitutivnog smisla, te u konačnom rezultuje studijom koja Kantovu estetiku vizira iz osobenog ugla. Ovaj ugao interpretacije istovremeno organizuje ovu studiju u celovit poduhvat, jer njegovo predstavljanje i legitimacija odabira upravo ove perspektive tumačenja istovremeno podrazumeva i kompleksno umrežavanje različitih problema kako Kantove estetike, tako i njegovog kritičkog projekta u celini. Pred čitaocem se, stoga, nalazi balansirano delo, koje sa jedne strane zastupa jasno diferenciranu autorsku poentu, dok istovremeno, sa druge strane, nudi precizno i pažljivo obrazloženje osnovnih Kantovih pojmova i ideja, kao i njihovih međusobnih veza. Na taj način autor i sprovodi svoj proklamovani dvostruki cilj – pedagošku i uže filozofsko-naučnu funkciju studije.

Iznova, za razliku od dosada objavljenih dela posvećenih Kantovoj estetici, studija Nebojše Grubora ovakvom svojom koncepcijom izbegava primat istorijsko-filozofskog pozicioniranja Kantove misli, iako isto uvažava i uključuje u horizont dela. Naime, kao što se može videti iz prethodno rečenog, ova knjiga nije zamišljena kao delo koje bi trebalo prosto da predstavi mesto i značaj Kanta za razvoj estetike, već ona ima i naglašeno istraživački i interpretativni cilj. Sa druge strane, međutim, kontekst istorije estetike nije zbog toga zanemaren, već je na drugačiji način uveden u ponudena razmatranja.

Naime, kako sam autor tvrdi, *Kant i zasnivanje moderne estetike* predstavlja delo koje se uklapa u širi projekat predstavljanja osnovnih estetičkih koncepcija. Prateći Herberta Šnedelbaha (Herbert Schnädelbach), koji je istoriju filozofije predstavio preko tri njene vodeće paradigme (ontološke, mentalističke i lingvističke), Grubor je želeo da na sličan način predstavi kretanja u istoriji estetike (str. 8). Ovaj projekat profesor Grubor započeo je knjigom *Lepo, nadahnuće i umetnost podražavanja* (objavio Plato, u Beogradu 2012. godine), koja je posvećena Platonovoj estetici i odgovara ontološkoj paradigmi. Slično tome, studija posvećena Kantu odgovara mentalističkoj paradigmi i ima za cilj da Kantovu misao o onom estetskom predstavi kao odlikovani primer mentalističkog pristupa estetičkoj problematiki.

Situiranje Kantove estetike u horizont istorije estetike, međutim, nije ovim ni okončano ni napušteno. Naime, moglo bi se reći da studija profesora Grubora kao jednu od svojih osnovnih teza izvodi upravo jedan stav istorijsko-filozofskog karaktera. Kako se to tvrdi i u naslovu knjige, ovde se Kantova estetika vidi u svetlu zasnivanja estetike kao discipline, pa čak i kao ključno mesto tog zasnivanja; navedena teza više je puta eksplisirana u knjizi. Ipak, iako ova teza, prema našem mišljenju, predstavlja možda i najzanimljiviji aspekt Gruborove studije, čini se da ona nije toliko bila nit vodilja sprovedenih istraživanja, koliko njihova posledica i rezultat.

Reći da je Kantova estetika istinsko mesto zasnivanja estetike kao discipline se, bar na prvi pogled, čini netačnim i neobičnim. Naime, uprkos tome što zasnivanje estetike samo po sebi ima neobičnu sudbinu, te o estetici kao zasebnoj filozofskoj disciplini govorimo tek sa Baumgartenom (Alexander G. Baumgarten) u XVIII veku, tvrđenje da se ono nije desilo sa Baumgartenom, već sa Kantom, dodatno izaziva zabunu. Ipak, reč je o vrlo odmerenom tvrđenju, koje je u samoj knjizi potkrepljeno konkretnim obrazloženjima i preciziranjima.

Profesor Grubor, naime, ne poriče značaj i ulogu Baumgartena u ovom pogledu; naprotiv, moglo bi se reći da je on naglašava. Osnovna teza autora bi, tako, bila ta da zasnivanje estetike, onakvo kakvo je u konkretnom i sprovedeno, sa Baumgartenom nije u celosti i dovršeno, te da tek Kantova misao u ovom pogledu istinski domišlja sve posledice Baumgartenovog projekta i kritički ih preispituje. Ovim bi se zapravo tvrdilo da je estetika kao zasebna filozofska disciplina bila svojevrsan problem i izazov za mislioce Baumgartenovog doba i njihove naslednike: o tome nam svedoči i sam Kant, koji sam termin „estetika” rezervise za posve drugačiju oblast istraživanja nego Baumgarten, a slično razmišlja i Hegel, kada tvrdi da je primereniji naziv za ovu oblast filozofija umetnosti.

Štaviše, Grubor u horizont razmatranja zasnivanja estetike uključuje ne samo Baumgartena i Kanta, već i Hjuma, kao filozofa u čijoj je misli najpre formulisani kantovski problem pomirenja subjektivne osnove prosuđivanja o lepom i pretenzije da takva prosuđivanja imaju opšte važenje. Prema Gruborovom razumevanju, istraživanju zasnivanja estetike pripadaju ne samo Kant i Baumgarten, već i Hjum: svaki od ovih mislilaca može biti uzet kao začetnik ili preteča zasnivanja estetike, budući da svaki od njih, na sebi svojstven način, tematizuje

problem koji je za našeg autora očigledno ključni problem ne prosto estetike, već upravo njenog zasnivanja kao discipline. Time se na samo zasnivanje estetike, tako često zanemareno i prevideno u estetičkoj javnosti, baca sasvim novo svetlo: uzeti činjenicu njenog zasnivanja sa Baumgartenom i kao njegovo dovršenje prema Gruboru očigledno nije ispravno. Umesto toga, potrebno je ispitati imanentni smisao procesa koji su doveli do toga da danas možemo govoriti o (modernoj) estetici, a to znači ispitati unutrašnje goruće pitanje koje ove procese provocira i razvija.

Odgovor na pitanje zasnivanja estetike Nebojša Grubor daje unapred, samim naslovom svoje studije: kako čitamo, Kant je odlučujući mislilac koji za dalji razvoj filozofije obezbeđuje područje estetike, a pitanje koje provocira nastanak discipline nije saznanji status opažanja, već mogućnost da subjektivno zasnovani sudovi važe opšte i nužno. Povrh toga, ovo centralno pitanje uže je

orijentisano na problem odnosa osećanja i estetskog prosuđivanja, što povratno jednako baca novo interpretativno svetlo kako na Hjuma i Baumgartena, tako i na celinu tendencija koje u modernoj misli vode zasnivanju estetike.

Studija Nebojše Grubora, da zaključimo, štivo je koje zahteva slojevito čitanje. Baš kao što ova studija jednako može poslužiti za uvođenje u Kantovu estetičku misao i za ozbiljnije filozofsko preispitivanje njenih karakteristika, ona svojom strukturom nudi nekoliko jednako važnih problemskih niti koje, s obzirom na inovativnost njihovog postavljanja, vredi dalje teorijski pratiti. Čitalac se, tako, nalazi pred filozofskom avanturom: ukoliko želi, on ovo delo može razumeti kao sasvim školski postavljen i neambiciozan tekst. Međutim, ukoliko je voljan, čitalac jednako u ovoj studiji može pronaći primer izgrađenog estetičkog štiva i, kao posledicu toga, inspiraciju za sasvim novo razumevanje tradicionalnih problema estetike.